

Tilburg,

tijdschrift voor geschiedenis,
monumenten en cultuur
Verschijnt driemaal per jaar

Jaargang 18, nr. 3
december 2000

Uitgave

Stichting tot Behoud van
Tilburgs Cultuurgood
K.v.K.: S 41096029 • ISSN: 0168-8936

Redactie

Henk van Doremalen
Ronald Peeters

Vormgeving

Ronald Peeters
Bart Gladdines

Stukken voor de redactie
te zenden aan
redactiesecretariaat
t.a.v.

Ronald Peeters
Montfortanenlaan 96
5042 CX Tilburg

Abonnementen

Jaarabonnement
f 27,50
instellingen en bedrijven
f 32,50

Losse nummers
verkrijgbaar in de
boekhandel (f 8,50).
Abonneren door
overmaking op de
rekening van de Stichting
tot Behoud van Tilburgs
Cultuurgood
te Tilburg

Gironummer 5625554
AMRO-bank rek.nr. 42.81.63.343
onder vermelding van
'abonnement 2001'

Foto's

Indien niet anders vermeld:
Fotocollectie van het Gemeentearchief Tilburg.
Omslagfoto:
Speelterrein Westlandstraat, 1959

Opmaak en druk
Drukkerij-Uitgeverij
H. Gianotten B.V., Tilburg

Ten geleide

In het derde nummer van de 18^e jaargang van *Tilburg, tijdschrift voor geschiedenis, monumenten en cultuur*, staan twee korte en twee lange artikelen.

Naar aanleiding van het overlijden van Frans van Puijenbroek schreef Henk van Doremalen namens de redactie en het stichtingsbestuur een kort artikel over deze Tilburgse historicus en publicist, die oprichter was van de Stichting tot de Behoud van Tilburgs Cultuurgood, de uitgever van dit tijdschrift.

Gerard Steijns deed ten behoeve van een workshop van de BNA in Tilburg onderzoek naar het ontstaan van de wijk Jeruzalem. Hij plaatst het ontstaan van de wijk tegen de achtergrond van de stadsplanning in de eerste helft van de twintigste eeuw, de morele principes over wonen die golden tot in de jaren zestig en de woningnood direct na de Tweede Wereldoorlog.

Wim van Hest, zeer actief in het genealogisch onderzoek, heeft al eerder kleurrijke verhalen over zijn voorvaders opgediept. Dit keer houdt hij zich bezig met een aantal uit de hand gelopen voorvallen in de tweede helft 17^e en eerste helft 18^e eeuw, die zijn voorvaders in aanraking brachten met het gerecht.

Met een repliek en dupliek wordt de discussie tussen Cor van der Heijden en Barend Jan van Spaendonck, naar aanleiding van het proefschrift van laatstgenoemde, afgerond.

In Tilburg Kort wordt, zoals gebruikelijk, ingegaan op recent verschenen boeken en artikelen over Tilburg.

De redactie

Inhoud

- 75 **Henk van Doremalen:**
Sociaal-historicus Frans van Puijenbroek (1924-2000)
- 77 **Gerard Steijns:**
Achtergronden bij het ontstaan van de wijk Jeruzalem
- 86 **Wim van Hest:**
In de hoek waar de klappen vallen
Over losse handen, blote messen en enkele lijken
- 98 **B.J. van Spaendonck:**
Van de hoed en de rand, een repliek
- 99 **Cor G.W.P. van der Heijden:**
Van de hoed en de rand, een dupliek
- 100 **Tilburg kort**
Tilburg signalement XLIV
De geboorte van het eerste Regionaal Historisch Centrum in Noord-Brabant
Architectuurgids De Reeshof
Tilburg, 'n beeld van een stad
Sinterklaas is jarig
Tilburgs bijnamenboek

Van de hoed en de rand, een repliek

B.J. van Spaendonck

"You should learn not to make personal remarks," Alice said with some severity: "it is very rude." The Hatter opened his eyes very wide on hearing this.
(Lewis Carroll, *Alice's adventures in wonderland: A mad tea-party*).

De eerste kennismaking van C.G.W.P. van der Heijden met de auteur van *In de wol geverfd* lijkt hem, afgaande op zijn recensie, slecht bevallen te zijn. Dat zou in 1984 geweest zijn. Intussen zijn we sinds L.A. vier Olympische zomerspelen verder, zodat zelfs bij een historicus enige vervaging kan optreden. De "hevig geëmotioneerde man", die hij in de ouverture van zijn recensie ten tonele voert, was niet degene voor wie hij hem houdt, doch de toenmalige secretaris van de Vereniging van Katholieke Werkgevers in de Textielnijverheid. De Vereniging van Tilburgse Fabrikanten van Wollen Stoffen was inmiddels opgeheven en de archieven van die organisatie aan de "rechtsoptvolger" toevertrouwd. De mededeling "het was aan mr. B.J. van Spaendonck te zien, dat hij allerminst gelukkig was

met mijn aanwezigheid" steunt dus – ook volgens de toenmalige archivaris Frank Versteden – niet op een feitelijke waarneming van Van der Heijden, die zich gelukkig mocht prijzen met de medewerking die hij ondanks aanvankelijke aarzeling toch verkreeg. Reserves bestonden er natuurlijk wel. Op de eerste plaats op grond van de ervaring, dat de raadpleging van de archieven dikwijls uitliep op de onderbouwing van een vooringenomenheid van de scribent. Bovendien vormden de in die tijd nogal eens voorkomende verzoeken tot raadpleging van de archieven een belasting van de archiefbemanning, een argument dat door drs. Paul van 't Hooft, toen secretaris van het Bureau en zelf Utrechts historicus, in die periode in een brief aan een andere aanvrager ook als reden werd aangevoerd om geïnteresseerden te verzoeken de opzet van hun onderzoek en een aanbeveling van een hoogleraar over te leggen.

"Schoenmaker, blij bij je leest!" lijkt Van der Heijden mij voor te houden. Het ware beter geweest, indien deze studie ondernomen ware door een historicus, die van de hoed en de rand weet, in plaats van door een jurist, die niet op de hoogte is "van elementaire spelregels" van het historisch onderzoek.

Die opvatting wordt door Van der Heijden onderbouwd met een aantal aantijgingen en insinuaties, die ten slotte tot zijn conclusie voeren, dat de academische commissie het manuscript ten onrechte heeft aanvaard als proefschrift. Die promotiecommissie was als volgt samengesteld:

prof. dr. W.A. Arts; leeropdracht: algemene en theoretische sociologie

prof. dr. E.J.J. Schenk; leeropdracht: industriebeleid

prof. dr. K.F.E. Veraghtert; leeropdracht: sociaal economische geschiedenis

prof. dr. A.A.L.G. Wentink; leeropdracht: management van productiviteit en kwaliteit van en in organisaties.

Hun oordeel en dat van de promotor, prof. dr. H.F.J.M van den Eerenbeemt, heeft meer relevantie dan de uiteenzetting over de aanpak die Van der Heijden zou hebben gevolgd, in-

dien hij zich aan dezelfde studie had gezet. Het is natuurlijk maar de vraag, of een historicus zich snel – naar het voorbeeld van Gabriël van den Brink – de kennis van zaken kan eigen maken met betrekking tot “association management”, arbeidsvoorwaardenbeleid, sociale zekerheid, handelspolitiek, ondernemersovereenkomsten en regionale ontwikkeling. Op deze terreinen, die centraal staan in het proefschrift met de ondertitel *De Tilburgse wolinstoffenindustrie vanuit de optiek van een lokale ondernemersvereniging (1896-1940)*, heb ik door jarenlange betrokkenheid en studie de nodige expertise opgebouwd.

Overigens vormt mijn promotie geen bekroning van een studie als historicus. Noch de toelating van de Rector Magnificus noch de verleende doctorsbul rept daarover. Daaruit citeer ik: “Krachtens een wijs besluit van onze illustere voorgangers is bepaald dat zij, die in enige wetenschap zijn afgestudeerd en een academisch proefschrift hebben voltooid, een eervol getuigschrift kunnen verkrijgen ten bewijze van hun inspanningen en verworven kennis.”

Ik heb blijkbaar vooral de gramschap van C. van der Heijden gewekt met de wijze van vermelding van verschillende auteurs. Het was juist mijn bedoeling vooral de geraadpleegde schrijvers over de Tilburgse wolindustrie aan hun trekken te laten komen. Het is jammer dat

enkele onvolkomenheden zoveel nadruk moeten krijgen.

Het gegeven dat ik als 75-jarige promovendus niet nog een aantal jaren aan een proefschrift kan besteden, maakt het nog niet tot een “haastklus”. Ik ben ruim vier jaar nagenoeg full time met het onderzoek dat uiteindelijk resulteerde in dit proefschrift, bezig geweest. Dat Van der Heijden pas kort geleden van mijn bezigheid hoorde, lijkt een wat vreemd argument voor de kwalificatie “haastklus”. Bovendien was mijn opzet aanvankelijk niet een proefschrift het licht te doen zien. Een “haastklus” werd het pas bij de afwerking van het geschrift, waarvoor het tijdschema vaststond; toen traden computer-technische problemen op, die door mij – die wat dit betreft op enige ervaring kan bogen, maar niet in alle opzichten van de hoed en de rand weet – maar ook door deskundigen niet geheel onder de knie gekregen werden. Tot mijn verdriet zijn aldus in de tekst een aantal storende fouten blijven staan en zelfs na eerdere correctie teruggekeerd.

Wat betreft de slotvraag van Van der Heijden: “Heeft hij nu echt wat te verbergen?”, ik nodig hem uit dit nader te onderzoeken in de archivalia van de Vereniging van Tilburgse Fabrikanten van Wollen Stoffen, die door toedoen van ondergetekende onlangs zijn overgedragen aan het Gemeentearchief.

Van de hoed en de rand, een dupliek

Cor G.W.P. van der Heijden

Met belangstelling heb ik kennisgenomen van de (te verwachten) reactie van de ‘jonge doctor’ Barend Jan van Spaendonck op mijn uitvoerige bespreking van diens proefschrift. Het is in de geschiedenis van dit tijdschrift nog niet eerder voorgekomen dat er zes pagina’s werden ingeruimd voor een recensie van een dissertatie over een Tilburgs onderwerp; er zijn zelfs proefschriften over een specifiek Tilburgs onderwerp verschenen die in *Tilburg. Tijdschrift voor geschiedenis, monumenten en cultuur* in het geheel niet besproken zijn en die het met een signalement in de rubriek ‘Tilburg kort’ moesten stellen.

Tweederde van de tekst van mijn bespreking van *In de wol geverfd* had betrekking op de rijkdom van het boek en in een relatief kort gedeelte legde ik de vinger op enkele tekortkomingen. Dat op het boek fundamentele kritiek geleverd kan/moet worden, kan de recensent niet aangerekend worden.

Om te voorkomen dat er nog meer pagina’s van de schaarse ruimte in dit tijdschrift aan dit proefschrift besteed moeten worden, zal ik in vijf punten kort en zakelijk op de reactie van Van Spaendonck reageren:

Uit de reactie van Van Spaendonck op onze

eerste kennismaking in de zomermaanden van 1984 blijkt dat er in het 'werkgeversverenigingsbolwerk' aan het Reitseplein wel degelijk grote scepsis bestond jegens historisch geïnteresseerde onderzoekers. Ik proef in deze reactie, ook al zijn we vier olympiades verder, enige teleurstelling en verbittering. Immers, ik 'mocht [me] gelukkig prijzen met de medewerking' die ik kreeg. Overigens ben ik benieuwd hoe de archiefbeheerders gereageerd zouden hebben indien een onderzoeker een aanbeveling had overlegd van prof. dr. Ger Harmsen. De kans dat een historisch onderzoek uit de school van Harmsen uit was 'op de onderbouwing van een vooringenomenheid' lijkt me nagenoeg honderd procent.

In de tweede alinea geeft Van Spaendonck er blijk van het positieve oordeel, dat vervat is in de hoofdtitel die ik mijn bespreking meegaf, niet begrepen te hebben. Waar ik schrijf dat Van Spaendonck 'van de hoed en de rand' weet, bedoelde ik dat de auteur de materie door en door kent en er met veel kennis en inzicht over schrijft, hetgeen het tegendeel is van de interpretatie van Van Spaendonck: 'schoenmaker, blij bij je leest!'

Van Spaendonck interpreteert mijn opmerkingen over het te lage wetenschappelijke gehalte van diens proefschrift wel correct. De opsomming van de namen van de hoogleraren die deel uitmaakten van de promotiecommissie,

geeft mij geen reden mijn oordeel te matigen. Uit eigen ervaring weet ik hoe aan de KUB wel eens met de genade meegewerkt wordt om een manuscript met zo weinig mogelijk averij door de beoordelingscommissie te loodsen. De promotor in kwestie, prof. dr. H.F.J.M. van den Eerenbeemt, heeft wat dit betreft een zede zintuig. Het ware beter geweest indien het manuscript van *In de wol geverfd* ook was voorgelegd aan hoogleraren van buiten de KUB. Prof. dr. E.J. Fischer en prof. dr. C.A. Davids zijn uitstekend thuis in deze materie en hadden ongetwijfeld opmerkingen gemaakt die dicht in de buurt van mijn kritiek komen. Hun zouden het ontbreken van een echte onderzoekshypothese, de eenzijdigheid van de bronnen en de onvolledigheid van de lijst van gebruikte literatuur wél zijn opgevallen.

Aan het slot van zijn reactie valt Van Spaendonck mij (waarschijnlijk onbedoeld) bij met de zinsnede dat *In de wol geverfd* aanvankelijk helemaal niet als proefschrift bedoeld was.

Uiteraard ben ik Van Spaendonck van harte dankbaar voor zijn inspanning om het archief van de Vereeniging van Tilburgsche Fabrikanten van Wollen Stoffen te doen overdragen aan het Gemeentearchief Tilburg. Maar ik kan Barend Jan geruststellen: ikzelf zal niet gaan onderzoeken wat er tot nu toe verborgen is gehouden. Ik heb mijn bijdrage aan deze discussie in voldoende mate geleverd.